Список використаних джерел:

1. Бондар С. О. Інваріантні ознаки ключових слів поточного моменту у ЗМІ / С. О. Бондар // Наукові записки Інституту журналістики. – № 3. – С. 2-5.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https: // www.wikipedia.org.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: newsua.one.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 24tv.ua.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: anekdot.if.ua.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.chasipodii.net.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http: // mobile.twitter.comë.
8. Шмелёва Т. В. Ключевые слова текущего момента / Т. В. Шмелева // Colleqium, 1993. – № 1. – С. 33-41.
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: espresso.tv.
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: m.tyzhden.ua.
11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.facebook.com.

Кладова Т.О.
старший викладач,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна

СПЕЦИФІКА ВИЯВУ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИХ ТА ФОНЕТИКО-МОРФОЛОГІЧНИХ РИС ВИЗНАЧЕНОГО АРЕАЛУ

Слобожанські говори значною мірою споріднені з лівобережними середньонаддніпрянськими (полтавськими), отже, часто, особливо на південному заході, мають основу останніх. Разом з цим слобожанські говори споріднені із степовими. Вони характеризуються численними паралелями на рівні різних рис.

В енциклопедії «Українська мова» подаються такі основні риси, характерні для фонетичної системи слобожанського говору:

1) наголошений вокалізм шестифонемний, варіативний;

типовий вияв – ***і у***; зрідка – ***і ы у***;

и	*о*	*е*	*о*
		е	*а*
		а	

другий тип поширений у зоні безпосереднього контакту з південноросійськими говірками;

2) ненаголошений вокалізм варіюється залежно від ступеня збереження основних виявів фонем і може мати такі типові структури:

1.	*і*	*у*;	2.	*і*	*у*.
	и/е	*и*		*о*	
	а	*а*			

Зрідка у північних говірках слобожанського діалекту визначається нейтралізація *[а]: [о]* – акання (*малак'о*);

1) зміна *[о]* на *[о^{у}]*, *[у]* – укання помірне – переважно перед складом з наголошеним *[і]*, *[и]*, *[у]*, зрідка – перед складом *[о]*, *[а]* (*су^{о}б'і*, *бо^{у}лит'*, *пужар*, *хо^{у}мут*); як протилежне до укання виникло вторинне окання – зміна *[у] > [о^{у}], [о] (одова, кор'ін' «курінь»*);

2) непослідовні зміни давніх фонем: *[ě] > [і]*, *[и]*, *[е]*, *[о]* (*хр'ін* і *хрон*, *хр'ен*; *ц'ілувати* і *цилувати*, *целувати*); *[ę] > [а]*, *[і]* (*колод'аз'* і *колод'із'*);

3) нерегулярний розвиток окремих сполук, зокрема губний приголосний+*j*:

а) збереження сполуки (*вимја*);

б) втрата *j* з наступним пом'якшенням губного приголосного (*вим'а*);

в) поява на місці *j* епентетичного *[н']* (*вимн'а*);

г) при дієвідмінюванні епентетичний *[л']* регулярний (*л'убл'у*, *лоўл'у*);

д) нерегулярні зміни звукосполук в окремих словоформах (*ч'етир'і*, *чотир'і*, *ч'тир'і*; *тоб'і*, *тиб'і*, *теб'і*, *т'іб'і*);

4) переважно знівельована вимова пом'якшених приголосних перед *[і]*, що походить з *[ě]*, *[е]*, *[о]* (*ст'іл*, *д'ід*), у північних говірках зберігається протиставлення пом'якшеної вимови перед *[і]*, що походить з *[ě]*, і непом'якшеної – перед *[і]* з *[о]* (*тік*, *лій* і *д'ід*, *с'іно*);

5) паралельний вияв *[л']* і *[л]* (*л'ожка*, *мал'ен'ка* і *ложка*);

6) посилення функції навантаження |*р'*| (*р'ама*, *комор'а*);

7) пом'якшена вимова окремих шиплячих: *[ч˙]* у позиції перед наголошеним голосним (*ч˙удо*, *ч˙истий*), у північних говірках *[ш˙]* (*лош˙а*);

8) спорадична відсутність протетичного приголосного *[в]* (*уж, ухо, од:ати*) при широкій наявності протез;

9) поширення на місці давньої фонеми [*м´]* сполуки *[мн´]* перед *[а´]* з *[ę]* (*полумн´а, сімн´а*);

10) в окремих словах поширена заміна *[т´]* на *[к´]* (*к´істо, к´існиї*), *[д´]* на *[й]* (*јате*^{и}*л, сваїба*) і *[й]* на *[д´]* (*с´ід´ба < с´іїба*); *[л´]* на *[н]* (*манен´киї*);

11) дзвінкі й глухі приголосні здебільшого протиставляються, зрідка відзначено оглушення дзвінких перед глухими і в кінці слова [1, с. 631].

Звук *[о]* в ненаголошеній позиції по багатьох говірках має тенденцію наближатися до *[у]*, особливо після губних приголосних перед складами з *[у]*, *[о]*, *[и]*. Наприклад: *пу*^{о}*луниц'а, му*^{о}*гилниї, пу*^{о}*жар* тощо. Так само після задньоязикових, а іноді й після інших приголосних *[о]* перед складами з *[о]*, *[у]* набуває закритої вимови, стаючи середнім звуком між *[о]* та *[у]*. Наприклад: *у ко*^{у}*жусі, у хо*^{у}*мут´і, го*^{у}*лубенко* (від *г'олуб*); *по*^{у} *р´ідно*^{у}*му, по*^{у} *чисто*^{у}*му пол´у* тощо [2, 256-260].

Південним говірками найбільш притаманне звуження *[о]* при вимові й перехід його в *[у]* (*пу*^{о}*лин, су*^{о}*б´і, ту*^{о}*б´і*), тоді як у східнослобожанських говірках укання виражене досить помірно: ненаголошений *[о]* рідко переходить в *[у]* навіть перед складами з *[і]*, *[у]* (*хо*^{у}*д´ім, то*^{у}*б´і, бо*^{у}*лит´*)., у багатьох слобожанських говірках зникає фонемне розрізненОтженя в ненаголошених складах. Цією особливістю вони споріднені з південно-західними (поліськими) говорами.

Внаслідок міждіалектних зв'язків у минулому – контактів говірок з уканням і тих, де є розрізнення *[о]*: *[у]* в ненаголошених складах, виникло гіперичне явище заміни *[у]* на *[о]*. Ця особливість є в говірках, що підпали міждіалектним контактам на межі південно-західних і південно-східних говорів. Вона виявляється в окремих словах (як лексикалізована) слобожанських говірок. Наприклад, у східнослобожанських говірках: *одова, от´уг, опир, огол´ниї, ко*^{у}*рін´, ко*^{у}*рд´ук* та інші [2, с. 260].

Спостерігається також спорадичне вживання дієприслівників на *-а* (*ход´а, стоја, сид´а*).

Лексичні особливості слобожанського говору представлені локальними словами, наприклад: *ламанка* «бительня»; *кобушка* «глечик»; *рига* «клуня»;

хобоття «відходи після молотьби колосків»; *степ, неудобиця* «цілина»; *кобець, рябець* «яструб», *відволож* «відлига», *сіверко* «холодно», *половіддя* «повінь», *накидка, настільник* «скатерка», *звід* «криничний журавель», *халаш* «будівля для реманенту» та інші [1, с. 632]

Слобожанські говірки в лексичному складі мають спільні риси з говорами середньої Наддніпрянщини (особливо полтавськими), а також із східнополіськими; є спільні риси з говорами російської мови (південноросійськими).

Деякі слобожанські вияви поширені й по інших південно-східних говорах української мови: *благий* «хворий»; у середньонаддніпрянських говірках це слово означає «кволий», «поганий»; *бурта* – «купа», наприклад, картоплі (як у східнополіських говорах, де є похідне *буртувать* – насипати купою картоплю, буряки); у полтавських говірках «шпиль», «горб», «насип»; *збір* – молочні продукти, одержані з молока; *катрага* (*катражка*) – «курінь або хижа для бджіл; накриття над льохом, крокви для куреня»; *козубка* – «лубкова корзинка»; *лаганок* – «бочечка із видовбаного дерева»; *метло* – «зручне місце для полювання»; *образ* «обличчя»; *побатувати* – «порізати великими шматками, кусками, скибками хліб, м’ясо» (поширене в середньонаддніпрянських говорах); *пособа* «допомога»; *реля* «гойдалка», поширене в північних говорах; *робло* «виріб»; *рубай* «дроворуб»; *товаришник* – «двір для худоби»; *трапок* «слід», «стежка», «доріжка»; *яндола* (*яндила*) «велика миска з двома вушками по краях; загиб на вершині гори» [3, с. 175].

Таким чином, слобожанський говір має ряд спільних рис з іншими, особливо із суміжними, говорами української мови. Проте в говірках Слобожанщини фіксуються також специфічні лексико-семантичні та фонетико-морфологічні особливості, відмінні від інших діалектних континуумів. Проте необхідно підкреслити, що місцевих відмінностей у граматичній будові, основному словниковому фонді й фонетичній системі слобожанських говірок порівняно небагато.

Список використаних джерел:

1. Гриценко П.Ю. Слобожанський говір / П.Ю. Гриценко // Українська мова. Енциклопедія. – 3-є вид. зі змінами і доп. – К.: «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2007. – С.631-632.

2. Ніколаєнко І.О. Назви виробів ткацтва в східнослобожанських говірках української мови / І.О. Ніколаєнко // Вісник Луганського держ. пед. ун-ту імені Т. Шевченка. – Луганськ, 1998. – № 9. – С. 125-131.

3. Жилко Ф.Т. Нариси з діалектології української мови: підручник / Ф.Т. Жилко. – К.: Рад. школа, 1966. – 308 с.

Ляленко В.А.
викладач української мови і літератури,
викладач-методист;
Приходько Г.В.
викладач української мови і літератури,
викладач-методист;
Індустріальний коледж
ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет»

ВПЛИВ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Книги – морська глибина:
хто в них пірне аж до дна,
той, хоч і труду мав досить,
дивнії перли виносить.
І. Франко

Питання впливу літератури на формування особистості було актуальним в усі часи. Ще князь Ярослав Мудрий у «Літописі руському» зазначав: «Велика бо користь буває людині од учення книжного. Книги ж учать і наставляють нас на путь покаяння, і мудрість бо, і стриманість здобуваємо ми із словес книжних, бо се є ріки, що напоюють всесвіт увесь. Се є джерела мудрості, бо є у книгах незмірна глибина».

Література споконвіку мала величезний вплив і на дорослих, і на дітей. Все прочитане в ранньому віці з часом формувало соціалізацію підлітка, успішне самоутвердження в дорослому світі. Книжка може бути поштовхом до змін тоді, коли досвід від описуваного знаходить відлуння в особистому досвіді читача.